

iwelijksleven,
n volle door
d voor Suze,
hthuis een
r haar man,
nd de wereld
n en geschei-

nderlinge af-
astvrouw. Bij
kte man zijn
cht met den
is bij U van
Doe dien ban

ug. Ook voor
i zich te voe-

et verlies van
am. In Am-
r. Ze moeten
rits treedt uit
Haag is nog
riendenkring
alle kanten.
sdag verlaat
e draagt haar
e leven groeit

zolle overgave
eel aan Gods
eeren snel op

een vergader-
e bij het insti-
en goed, aan-
n Maurits.
kind geboren
en aanval van
edoopt wordt,
drie kinderen
od.
og geen acht-
at zij Maurits
van zorg om
van verdriet

urwieken stij-
n. Het bange
okken als een
barmhartige
oudt.

aan juist deze
t. Zij gaf ons
etroffen betee-

eze levens in-
en dat we het
n. We hebben
de dagen van
voeld wat het
voorgeslacht,
hen roman.
geeft dit boek
personen zijn
chief te voor-
oogenlooze af-
i nimbus van
n deze Schei-

ze figuur van
icholte, wiens
zijn. De kleine,
in Den Haag
en richtings-
n, die elkaars
a, vaak tegen-
a, na een vurig
strijd die ge-
t de broeders
altijd heilig?
d, ook in die
n gaf. Hier is

met dit boek
is dit belang-
nabij brengt
a besef, vooral
d groot. Wat
oms weinig of
hen, die toch
staan van de

uk leven voor
e citeren. De
scherpe visie,
ft. In Maurits
eft ze ons, ten
e stukken ge-
r zijn pleidooi
lksoploop, die
n ontroerende
ster bang ge-

weest de figuur van Maurits van Hall te ver-
romantiseeren en is zij daarom zoo sober gebleven
in haar teekening? Heel even zien we hem soms als
een gewonen, gelukkigen jongen man.

Op den morgen van haar trouwdag kijkt de
bruid, zooeven in statie gekleed, uit het raam.

„Schuifend achter de hooge vingerplant keek ze
door het raam naar beneden en zag daar Maurits,
die haastig rondliep, zonder doel. Hij miktte een
keetje naar den stam van de kale moerbeij, en be-
gon zich toen op te hijschen aan den lagen tak
van een kastanje. Lachend in zelfvertrouwen nam
ze hem waar: op dit oogenblik bestonden er voor
hem geen separatisten of procederende dominees”.

Wat een wereld van leed, maar toch ook van
geluk, ligt er tusschen dezen dag en den avond
van den dag, ruim drie jaar later.

Willem Groen van Prinsterer is op bezoek ge-
weest. Maurits en Suze moeten beiden moeite
doen, zich voor den bezoeker en elkaar goed te
houden. Maurits lijdt veel, hij is in het laatste
stadium van zijn ziekte. Suze voelt, dat ze aan
hun derde kind het leven zal gaan schenken.

Na Groen's vertrek hielden Suze en Maurits
zich groot voor elkaar, maar hij was de eerste, die
het opgaf. Suze liet kruiken leggen in bed en ver-
zorgde hem, zooals hij 'tgraag had. Alleen een
poeder kon hem nu slaap geven. De bedjes ging
ze langs, waar de kinderkopjes boven de dekens
uitstaken als crocusjes in een grasperk. Ze kuste
hen met een snik, en voelde zich gebroken; mach-
teloos en week. Als dit eens... voor 'tlaatst...
Maurits, half verdoofd, lag in benauwden slaap.
En zij moest gaan vechten om een menschenleven,
alleen.

„Kunt gij dan niet één uur...?”, had de Heiland
in de eenzaamheid van Zijn felste lijden gevraagd,
dat Hij onderging, opdat wij nooit meer alleen
zouden zijn. Dit weten troostte. Ze kon weer zor-
gen en beredderen”.

Het zwaarste voor deze geloofsheldin is niet het
lichamelijk afscheid, dat ze zes jaar later van haar
kinderen nemen moet. Maar ze weet dat ze hen
achterlaat bij menschen, die hen niet in haar geest
zullen opvoeden. De geestelijke toekomst van haar
kinderen weegt haar het zwaarst.

De kleine Mautje, het oudste kind, is tijdens
een van haar ziekte-aanvallen een poos bij oom
Floris van Hall geweest.

Als hij terug komt heeft hij een hondje van Oom
gekreken. Het dier kent allerlei kunstjes, die
Mautje trots voor zijn moeder demonstreert.

„Nog één kunstje, mama”, bedelde hij, „nu komt
het allerleukste!”

Zijn slimme oogjes glunderden. Weer liet hij een
stukje vleesch aan 't hondje zien, dat begeerig
kreunde, vochtig langs z'n bek.

Het dikke kinderhandje liet een stukje vleesch
op den grond vallen. Mautje's vinger ging waar-
schuwend omhoog. Gespitst stonden in trilling de
hondenoren.

„Pas op, 't is van Scholte!”

De hond draaide minachtend zijn kop af en liep
weg, zonder aan het vleesch te raken.

Suze was opgesprongen, verontwaardigd als zel-
den. Ruw pakte zij het kind beet.

„Wat zeg je? Wie leert je zooiets? Doe dat
nooit, nooit weer”.

Dit kleine voorval is tekenend voor de houding,
die „de fatsoenlijke man” van die dagen tegenover
de Afscheidenen veelal aannam.

Dat mevrouw Kraan—van den Burg, door aan-
leg en studierichting, in staat is geweest een boek
als „Brandende harten” te schrijven, moet ons tot
grootte dankbaarheid stemmen. We hebben zulke
boeken zoo broodnoodig, en we hopen dat zij in
deze richting zal blijven werken.

We lazen eens dat een recensent over een
schrijfster de volgende opmerking maakte: „Ze
heeft ongetwijfeld talent, maar geeft het uit in
kopergeld”.

Toen mevr. Kraan—van den Burg haar vorige
boek schreef, „Het huis de Gouden el”, heeft zij
naar onze meening haar talent uitgegeven in
kopergeld. In „Brandende harten” geeft ze het uit
in edel metaal van zeer hoog gehalte.

M.

GR. GILHUIS-SMITSKAMP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Kerk en Socialisme”.

V. (Slot.)

In het vorige artikel is eenige aandacht geschon-
ken aan de beschouwingen van den Sneeker
predikant, Dr H. de Vos, over den „zin van het
socialisme”.

Dr de Vos meende, dat „men (juist van gods-
dienstig standpunt uit) aan het socialisme slechts
ten deele verwijten kan”, dat „daarin in zoo hooge
mate van zelfverlossing gesproken moet worden”.

Het heeft namelijk, zegt hij, daarmede een
krachtig beroep op de activiteit, de daadkracht
en het verantwoordelijkheidsbesef van de arbeij-

ders zelf gedaan. „Het heeft”, aldus het betoog,
„zoodoende een massa in beweging gebracht, die
wel zeer traag, apathisch en ontaard was, en ook
niet anders kon zijn, en die massa geestelijk op
hooger peil gebracht. Godsdienstige menschen
mogen nog zoozeer ten slotte alles, en ook de
verlossing, van God verwachten, zij weten toch
ook, dat zij zelf moeten werken en zelf verant-
woordelijk zijn. Niemand minder dan Paulus heeft
gezegd: „Werkt uws zelfs zaligheid met vreezen
en beven”. Dat in het socialisme te veel verwacht
is van de menselijke inspanning, is wel ge-
bleken, maar was aanvankelijk noodig en heil-
zaam”.

* * *

Wij hebben opzettelijk dit gedeelte in zijn geheel
overgenomen. De tragiek van het socialisme komt
daarin treffend uit; eveneens de moeilijkheden,
waarvoor die socialistischen zich plaatsen, die een
synthese tusschen Christelijke religie en socialisme
bouwen willen.

Dr de Vos had reeds eerder (zie het vorige ar-
tikel) opgemerkt, dat het socialisme gekenmerkt
was door het geloof, dat „vooral de gang der
historische gebeurtenissen”, dus „aan het gebeu-
ren immanente krachten”, en „niet een transcen-
dente, een de wereld te bovengaande macht” de
verlossing brengen zal. Naast deze overtuiging:
een historisch determinisme, leefde het
geloof in de zelfverlossing.

Het Marxistisch geloof heeft deze twee motieven
nooit met elkaar in overeenstemming kunnen
brengen: het eene sluit het andere uit. Wel is het
„beroep op de activiteit en daadkracht der arbeij-
ders zelf”, waarvan Dr de Vos spreekt, verklaar-
baar. Dit „moest” aan de beweging de bezieling
schenken, welke het deterministische, historisch-
materialisme op zichzelf nooit kon wekken. De
spanning, welke de verkondiging dezer leer teweeg-
gebracht had, vond zoo een uitweg.

Het spreekt echter vanzelf, dat deze prediking
van het geloof in de krachten van den mensch
diepe teleurstelling brengen moest. Zij heeft dat
altijd gedaan; hier kwam de ontgoocheling heel
spoedig. Die prediking miste elke basis; ernstige
conflicten konden daarom niet uitblijven; de ver-
breiding van de leer der zelfverlossing keerde zich
tegen het Marxisme zelf. En nog altijd wordt het
socialisme door die conflicten, welke het stelsel
hevig aantasten, beheerscht. Een figuur als
Gertrude Hermes heeft in haar boek: „Die
geistige Gestalt des marxistischen Arbeiters” (waar-
over we meerdere malen geschreven hebben) dit
door het marxisme zelf gevoede ziekteproces, op
ontroerende wijze beschreven. Dwaze vereering
der wetenschap, minachting van kostbaar geestel-
ijk bezit, overgave aan een oppervlakkige nuttig-
heidsethiek en zooveel ander kwaad is van de
prediking der zelfverlossing het gevolg geweest.
Vandaar de klacht, destijds in de „Socialistische
Gids”, dat het „verschil tusschen de innerlijke
geestesgesteldheid van vele menschen, en die,
welke noodig zal zijn om aan een, op broederzin
en makkerschap gegrondveste maatschappij de
noodige levenskracht te geven, nog wel zeer groot
is”. „Dit verschil”, gaat de klager verder, „zal
moeten verdwijnen, want, als de ont-
wikkeling van de maatschappelijke
verhoudingen ons tot een gemeen-
schappelijk bezit van de productie-
middelen zou brengen, zonder dat te-
gelijkertijd een, daaraan beantwoor-
dende, menschelijke geestesgesteld-
heid zou ontstaan, zou dat heel erg
zijn”.

Die „geestesgesteldheid” kon en kan het marxis-
me nooit „bereiken”. Het ondermijnde de grond-
slagen van het geestelijk leven, en wil dat (nog)
niet erkennen.

* * *

Ook Dr de Vos niet, althans niet voldoende. De
in het begin aangehaalde zinnen, waarin een zekere
waardeering voor de door het socialisme ge-
predikte zelfverlossing tot uitdrukking gebracht
wordt, bewijzen, dat hij van den ernst der ge-
maakte fouten niet geheel doordrongen is. De
crisis, welke het socialisme thans doormaakt, vindt,
ook naar het oordeel van sommige zijner vertegen-
woordigers, haar oorzaak in zijn principiële ver-
keerde wereldbeschouwing. Het gaat niet aan, zoo-
als de Sneeker predikant doet, hier verontschuld-
gend te spreken, dat het socialisme „te veel”
van de menselijke inspanning verwacht heeft,
alsof het hier slechts een kwestie van (door de
omstandigheden geëischte) overdriving zou
zijn („aanvankelijk noodig en heilzaam”!).

Het socialisme sloot en sluit nog de gedachte aan
een Godsbestuur uit. Het historisch materialisme,
schrijft Gertrude Hermes in het zooeven genoemde
boek, zooals dat in het bewustzijn van den (marxis-
tischen) arbeider leeft, en het geloof aan een
Wereldregeerder zijn onverenigbare tegenstellin-
gen. Datzelfde geldt ook voor de leer zelf, dat
zelfde geldt ook voor de leer der zelfverlossing.
Evenals nu Rosenberg, hebben eveneens de ver-
tegenwoordigers der socialistische wereld- en
levensbeschouwing betoogd, dat de „Kerk met de
aarde niets te maken heeft”. „Wie in dit leven
meeleeft, zal kerkelijk leven en dagelijksch leven

moeten scheiden en daarna het eerste dooden: de
aarde heeft haar eigen wetten”; door kennis en
toepassing daarvan zal de mensch bereiken, wat
hij wil.

Wanneer Dr de Vos den nadruk gelegd had op
het principiële verschil tusschen de anthro-
pologie van het socialisme en die van het Christen-
dom, dan zou hij bewaard zijn gebleven voor het
oordeel, dat men „van godsdienstig standpunt uit”
het beroep van het socialisme op de menselijke
activiteit (ten deele) behoorde te billijken. En zeker
zou hij het dan niet gewaagd hebben deze uit-
spraak met een verwijzing naar het bekende woord
van Paulus (Filipp. 2:12) te motiveeren.

Waarom hier niet het „vervolg” van den aan-
gehaalden text geciteerd? „Want het is God,
die in u werkt beide het willen en het
werken, naar zijn welbehagen”? Waarom
niet gesproken over hetgeen voorafgaat: „...opdat
in den naam van Jezus zich zoude buigen alle
knie dergenen, die in den hemel en die op de
aarde zijn... en alle tong zoude belijden, dat Jezus
Christus de Heere is tot heerlijkheid Gods
des Vaders”.

Waarlijk, het zal toch aan een ieder duidelijk
zijn, dat het beroep op de „menschelijke activiteit”
in de Heilige Schrift geheel verschilt van dat
van het socialisme. Want het eerste veronderstelt
de gehoorzaamheid aan God.

* * *

Het zou ons te ver voeren, de geheele beschou-
wing van Dr de Vos over den „zin van het socia-
lisme” te bespreken. Volstaan wij met de opmer-
king, dat de Sneeker predikant dikwijls niet tot
den eigenlijken zin doordringt. Zoo wanneer hij
„het brengen van het productie-apparaat aan de
gemeenschap” een poging noemt „om het econo-
misch lot zooveel mogelijk onschadelijk te maken,
dus (in de tegenwoordige terminologie) tot orde-
ning te komen”. Dat is geen socialisme!

Wij missen ook een behoorlijke uiteenzetting
over het principe van den klassenstrijd. Daarvoor
in de plaats een opmerking als deze: „Er is waar-
heid gelegen in de uitspraak van het beginsel-
programma der S. D. A. P.: „Het proletariaat ver-
krijgt in en door den klassenstrijd... een zedelijke
verheffing... die... het... rijp maakt voor zijn
taak...”. Hoe is het mogelijk, dat iemand als
Dr de Vos zulk een oordeel durft neer te schrij-
ven. Het is in verschillende socialistische kringen
de klacht, dat de klassenstrijd het tegendeel van
zulk een verheffing gebracht heeft. Natuurlijk! Zie
Rusland, zie Frankrijk.

En wat te zeggen van de uitspraak dat „een
sterk zondebesef hun daadkracht (die
der arbeiders) zou hebben verlamd”, en „dat
zij daarom wel moesten gelooven in de
natuurlijke goedheid van den mensch”,
„Dat de godsdienst opium voor het volk was”,
laat Dr de Vos erop volgen, „bleek hun tenslotte (!)
maar al te duidelijk en sterkte hun besef, zichzelf
te moeten bevrijden”.

Het wordt al te pijnlijk! Is dat nu iemand, die
met de geestelijke problemen van dezen tijd
worstelt, die zulke dingen neerschrijft? Bij de be-
spreking van de brochure van Dr de Haas werd
reeds vastgesteld, dat er overeenkomst bestaat
tusschen het socialisme en het nationaal-socialisme.
De zooeven aangehaalde zinnen zouden uit een
van Rosenbergs geschriften kunnen genomen zijn.
Ook daar het oordeel, dat het zondebesef den
mensch terneerdrukt. Alsof er geen verlossing door
Christus tot een waarlijke vrijmaking en „waar-
lijke daadkracht” bestond! De Heidelberger Cate-
chismus geeft hier het afdoende antwoord.

* * *

Na al het voorgaande, zal het niet verwondering
wekken, dat het stuk over de „ontmoeting tus-
schen socialisme en de kerk” teleurstelt.

Wel verre van duidelijk gemaakt te hebben, dat
kerk en socialisme „elkaar noodig hebben in hun
strijd tegen vijandelijke machten en voor het be-
houd van allerlei waarden en tevens in hun arbeid
tot verwerkelijking dezer waarden in de tegen-
woordige wereld”, hebben zoowel het boekje van
Dr Horreüs de Haas als nu ook dat van Dr de Vos
ons geleerd, dat een overwinning van het socialisme
voor „de kerk” groote gevaren brengt, en wel van
dezelfde soort, als waarmede zij door de „vijande-
lijke machten” bedreigd wordt.

Met die opmerking bedoelen we allermint te
zeggen, dat vele socialistischen van den tegenwoor-
digen tijd niet een andere houding innemen tegen-
over de Christelijke religie dan hun voorgangers.
Maar wel, dat de geest, die het socialisme ook nu
nog leidt, bij zijn „ontwikkeling” herhaaldelijk met
de belijders van het Christendom in conflict moet
komen. En omgekeerd. Ondanks alle „goede be-
doelingen”, ondanks „diepere waardeering” voor
de Christelijke religie. Op het laatste „religieu-
socialistische congres” is door een der aanwezigen
nog duidelijk op de groote kloof tusschen „het
socialisme” en „de kerk” gewezen. De oorzaak
daarvan werd bij het socialisme gezocht, dat maar
al te dikwijls tegen de Christelijke beginselen
handelde.

Dr de Vos stelt vriendelijk den eisch, dat het
socialisme „zich in het bijzonder van de verschil-